

Una aproximació a l'educació per a la pau:
“FRANK, la increïble història de una
dictadura olvidada” de X.Abadia

Nom de l'alumne: Daniel Gascó Macías

Nom de la tutora de TFG: Consol Aguilar Ródenas

Àrea de Coneixement: Didàctica de la Llengua i Literatura.

Departament de Pedagogia i Didàctica de les Ciències Socials, la Llengua i la
Literatura

Curs acadèmic: 2019/2020

DEDICATÒRIA

Per a Àngel que sempre em dedicava unes paraules en un idioma que no entenia i les ganes de estar sempre aprenent.

Per a Elias que m'ensenyà valors i m'acompanyava sempre al bàsquet.

Per a Mariana que em relatava mil històries amb el més mínim detall i mai m'ha deixat d'impressionar.

Per a Maria perquè passar el temps amb ella era un dels plaers de la meua vida.

AGRAÏMENTS

A la meua família per ajudar-me sempre amb tot, donar-me forces, entendre'm i suportar-me.

A Mireia perquè és culpable de tenir un esperit més crític i pel seu gran amor a la lectura.

A les amistats perquè són amors necessaris que ajuden en moments bons i dolents.

A Consol, perquè sempre ha estat pendent de tots i totes i donant-nos ànims en uns temps molt difícils.

Índex

1.	CONCEPTES CLAU	1
2.	JUSTIFICACIÓ PERSONAL DE L'ELECCIÓ DEL MEU TFG: RELAT DE VIDA.	1
3.	OBJECTIUS D'AQUEST TFG.....	2
4.	CÓM ES VERTEBRA AQUEST TFG?	5
5.	NECESSITAT DE FORMACIÓ EN LIJ EN LA PREPARACIÓ INICIAL DE MESTRES.....	5
6.	QUÈ ÉS UN ÀLBUM?	6
7.	PERQUÈ HE ESCOLLIT AQUEST ÀLBUM.	7
8.	EL MEU ÀLBUM.....	8
8.1.	Autor.....	8
8.2.	Síntesis de l'àlbum	9
9.	ANÀLISI DEL TEXT I LES IL·LUSTRACIONS DE L'ÀLBUM FRANK	11
9.1.	Conclusió de l'anàlisi:	12
10.	UNA PROPOSTA D'IMPLEMENTACIÓ PRÀCTICA A L'AULA.	13
10.1.	Què és el que cal fer abans?.....	13
10.2.	Proposta d'acció a l'escola: Lectura a la classe de 6è de Primària.....	13
11.	RELAT DE VIDA DESPRÉS D'ENLLESTIR EL TFG	14
12.	.BIBLIOGRAFIA I RECURSOS EN WEB.....	15
13.	ANNEX	16

1. CONCEPTES CLAU

LIJ crítica, educació literària, llibertat de pensament, tolerància, educació democràtica, diàleg, àlbum il·lustrat, lectura crítica i dialògica.

2. JUSTIFICACIÓ PERSONAL DE L'ELECCIÓ DEL MEU TFG: RELAT DE VIDA.

Vull començar explicant perquè vaig elegir ser mestre de primària. Sempre he sigut un xiquet molt insegur, que no expressava el que sentia i que es bloquejava davant moltes situacions que podríem considerar tenses o difícils. Quan vaig arribar a 2n de batxillerat, vaig estar pensant a què volia dedicar-me la resta de ma vida, o al menys alguna cosa que pogués fer i que m'agradara tant que no calia considerar-la un treball. Em van vindre al cap diverses opcions, però vaig triar ser mestre d'escola perquè volia que, almenys, els xiquets i les xiquetes dels que pogués ser mestre, tingueren un referent que els parlara com a persones, que els respectara per com són i no els humiliara com ho havien fet amb mi i amb companys i companyes meues. A pesar de ser un xiquet que sempre ho havia tingut difícil per a escollir o per a expressar-me, esta decisió la vaig tindre clara, de fet, va ser una decisió que considerava tant important que després de passar un any per la carrera, vaig pensar que no era prou bo per ser mestre i ho vaig deixar. Anys després, gràcies a la meu voluntariat com a monitor amb xiquets i a que no parava de cridar-me aquesta idea de ser mestre, torní a emprendre aquest camí. Finalment, 4 anys després de tornar a començar, ací estic a punt de finalitzar aquest camí i sabent que encara em queda molt per aprendre.

Com he explicat anteriorment, era un xiquet insegur, i part de la culpa la tenen alguns i algunes mestres d'escola i d'altres àmbits que han fet que les figures d'autoritat com els i les mestres em donaren ràbia i inseguretat. Em guardava moltes coses dintre meua que han fet que tinguera actituds i comportaments molt difícils de gestionar per mi mateix fins a dia de hui, que encara em costen expressar i gestionar. Estic segur que si haguera relacionat l'aula o l'escola com a un espai segur on poder expressar-me i on poder contar les coses que em passaven potser la meua vida hauria sigut significativament millor. Molts companys i moltes companyes meues podrien haver millorat la seua capacitat per a expressar-se, la gestió de les seues emocions, la capacitat de respectar a la diversitat i de desenvolupar el pensament crític simplement si hagueren atès aquest aspecte.

Gràcies a la meua formació a la carrera de magisteri, concretament a l'assignatura de Didàctica de la Llengua i Literatura (DLL) de quart, centrada en la LIJ, impartida per Consol Aguilar, el interès per la LIJ ha anat creixent en el meu pensar. Mai he treballat la LIJ de qualitat a l'aula com estudiant de primària, ni tampoc de l'ESO, tanmateix, considere que els i les mestres hem de estar ben formats per

tal de que el nostre alumnat tinga les oportunitats de gaudir d'una LIJ de qualitat que els ajude a millorar com a persones, creant des de l'aula diferents perspectives sobre la realitat que viuen, fomentant el pensament crític literari, fent així enriquidora i atractiva la pràctica de treballar-la a l'aula.

Cal afegir que la situació política actual que ens ha portat a que l'extrema dreta guanye cert pes en el panorama polític, pot influenciar de manera negativa tot el que la societat ha pogut construir pel bé de la diversitat i de la llibertat de pensament. Així doncs, es fa necessari seguir treballant per una educació on desenvolupem el pensament crític i la llibertat d'expressió des del respecte i la tolerància en base als drets fonamentals de les persones independentment del seu origen, inclinació sexual, ideologia política o color de pell.

Per aquestes raons pense que la possibilitat d'expressar les emocions i les opinions dins del aula afavorirà el desenvolupament integral del alumnat tant a nivell individual com a col·lectiu, millorarà la seva capacitat crítica des de la diversitat, la seva gestió de les emocions, sentiran que l'escola és un espai on poden compartir tot el que vulguen, on poden confiar en tots i totes i que no cal tindre por a expressar com et sents o com penses davant altres persones.

3. OBJECTIUS D'AQUEST TFG

Els objectius finals d'aquest TFG són els següents:

- Aprofundir en l'àlbum des de l'anàlisi en profunditat de text i il·lustració, perquè interactuen per a la construcció del sentit.
- Desenvolupar la nostra formació lligada a la selecció de llibres de LIJ des de criteris literaris i estètics.
- Enfortir la nostra educació literària des d'un ús literari de LIJ i no des de l'utilitarisme curricular.
- Ser capaç de relacionar un tema social de tractament necessari i urgent com la llibertat d'expressió i educació per la pau mitjançant la tria d'un àlbum de qualitat literària i estètica.
- Treballar el TFG des d'un coneixement no fragmentat relacionant teoria, pràctica i professionalitzadora d'una manera integrada.
- Implementar des de la LIJ la reflexió i defensa dels drets humans des del contingut legislatiu. Consegüentment tenim en compte la següent legislació:

- “Ley 27/2005, de 30 de noviembre, de fomento de la educación y la cultura de la paz”¹, concretament les finalitats que persegueix els punts de l’article 2:
  - 1. Promoure que a tots els nivells del sistema educatiu les assignatures s’impartisquen d’acord amb els valors propis de una cultura per la ...
  - 2. Impulsar des de l’òptica de la pau, la incorporació dels valors de no violència, tolerància, democràcia, solidaritat i justícia en els continguts dels llibres de text, materials didàctics i educatius, i els programes audiovisuals destinats a l’alumnat.
  - 3. Promoure la inclusió com contingut curricular dels programes d’educació iniciatives d’educació per la pau a escala local i nacional.
- La “Declaración Universal de Derechos Humanos”², adoptada y proclamada por la Asamblea General en su resolución 217 A (III), de 10 de diciembre de 1948
  - L’article 1: “Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos y, dotados como están de razón y conciencia, deben comportarse fraternalmente los unos con los otros.”
  - L’article : “Toda persona tiene los derechos y libertades proclamados en esta Declaración, sin distinción alguna de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de cualquier otra índole, origen nacional o social, posición económica, nacimiento o cualquier otra condición.”
  - L’article 19: “Todo individuo tiene derecho a la libertad de opinión y expresión; este derecho incluye el no ser molestado a causa de sus opiniones, ...”
  - L’article 26.2 “La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana y el fortalecimiento del respeto a los derechos humanos y a las libertades fundamentales...”
- La Constitució Espanyola³:
  - L’article 14: “Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social.”
  - L’article 20 : “Se reconocen y protegen los derechos:
    - A expresar y difundir libremente los pensamientos, ideas y opiniones mediante la palabra, el escrito o cualquier otro medio de reproducción.

¹ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2005/BOE-A-2005-19785-consolidado.pdf>

² https://www.un.org/es/documents/udhr/UDHR_booklet_SP_web.pdf

³ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

- L'article 27.2: "La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana en el respeto a los principios democráticos de convivencia y a los derechos y libertades fundamentales"
- A la "Convención sobre los Derechos del niño y la niña" articles:
- L'article 13: "El niño tendrá derecho a la libertad de expresión; ese derecho incluirá la libertad de buscar, recibir y difundir informaciones e ideas de todo tipo, sin consideración de fronteras, ya sea oralmente, por escrito o impresas, en forma artística o por cualquier otro medio elegido por el niño."
- L'article 14.1: "Los Estados Partes respetarán el derecho del niño a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión."
- Els "Objectius de Desenvolupament Sostenible 2030"⁴:
  - Objectiu 4. Educació de qualitat.
  - Objectiu 16: Pau, justícia i institucions sòlides.
- La "LOMCE"⁵ disposició adicional Quadragèsima primera:
  - "Prevención y resolución pacífica de conflictos y valores que sustentan la democracia y los derechos humanos:
    - En el currículum de las diferentes etapas de la Educación Básica se tendrá en consideración el aprendizaje de la prevención y resolución pacífica de conflictos en todos los ámbitos de la vida personal, familiar y social, y de los valores que sustentan la democracia y los derechos humanos, que debe incluir en todo caso la prevención de la violencia de género y el estudio del Holocausto judío como hecho histórico."
  - Artículo 7. Objetivos de la Educación Primaria. La Educación Primaria contribuirá a desarrollar en los niños y niñas las capacidades que les permitan:
    - Conocer y apreciar los valores y las normas de convivencia, aprender a obrar de acuerdo con ellas, prepararse para el ejercicio activo de la ciudadanía y respetar los derechos humanos, así como el pluralismo propio de una sociedad democrática
- Recollint la informació del Diari Oficial de la Comunitat Valenciana (2014) on apareix el Decret 108/2014, de 4 de juliol⁶, que estableix el currículum i desplega l'ordenació general de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana. Article 3 *Objectius i fins*:
  - "Desenrotllar bones pràctiques que afavorisquen un bon clima de treball i la resolució pacífica de conflictes, així com les actituds responsables i de respecte pels altres."

⁴ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/objetivos-de-desarrollo-sostenible/>

⁵ <https://www.boe.es/buscar/pdf/2013/BOE-A-2013-12886-consolidado.pdf>

⁶ https://www.dogv.gva.es/datos/2014/07/07/pdf/2014_6347.pdf

- “Incentivar valors com el respecte, la tolerància, la cultura de l’esforç i la superació personal.”

4. CÓM ES VERTEBRA AQUEST TFG?

Aquest TFG busca la interacció entre la teoria, la pràctica i la professionalització per evitar un aprenentatge del coneixement fragmentat. Aquesta interacció és necessària per donar sentit a la nostra pràctica educativa i a la investigació sobre aquesta.

Malauradament al estar en el context d’una pandèmia a escala global, no vaig a poder desenvolupar en la pràctica la proposta didàctica que més endavant explicaré.

5. NECESSITAT DE FORMACIÓ EN LIJ EN LA PREPARACIÓ INICIAL DE MESTRES.

Vivim en una societat on cal educar per a una ciutadania crítica. Si no hi ha formació crítica, no podem emprendre pràctiques educatives des d’una cultura crítica des de les aules de les universitats, dels instituts i les escoles. Aquest canvi comença en la preparació inicial dels i les mestres perquè les pràctiques educatives necessiten d’una bona fonamentació pedagògica crítica i aquesta s’ha de recolzar i legitimar des de les institucions acadèmiques.

La formació en il·lustració és un punt essencial per als i les futures mestres. El contingut i la importància de les il·lustracions en la LIJ que seleccionem per al nostre alumnat ha de ser atesa des del primer moment en que entrem a un aula de la titulació de Mestre-a. A més, quan una obra té qualitat literària i estètica, també ens ajuda a qüestionar conceptes o projectar idees i emocions, a desenvolupar una forma de pensar creativa i consegüentment, atendre aquesta necessitat de ser més crítics amb el que veiem i fonamentar la nostra pràctica educativa de manera correcta i en benefici de l’alumnat.

Cal remarcar que la finalitat de la LIJ és literària i que no podem convertir en secundària aquesta finalitat donant-li una utilitat curricular prioritària, ja que pot ser contraproductiu si el que realment volem és fomentar el plaer per la lectura i aproximar al alumnat al llenguatge literari i estètic que podem trobar a la LIJ.

La necessitat d’una bona formació en imatge en la formació inicial de mestres va lligada a la necessitat de tenir criteris molt clars per poder fer una selecció de llibres de qualitat literària i estètica per al treball a l’aula, per a la biblioteca o per al Pla Lector del centre.

Consegüentment, una bona formació literària en la formació de mestres proporciona una millora de la qualitat de l'ensenyament a tots els nivells, fomenta l'hàbit lector entre l'alumnat i treballa la educació literària d'un altra forma més interessant i atractiva per a l'alumnat, que farà gaudir de l'experiència lectora fomentant el plaer per la lectura.

6. QUÈ ÉS UN ÀLBUM?

La primera vegada que vaig sentir la paraula àlbum il·lustrat vaig pensar en els àlbums de fotos de mon pare o en els àlbums de cromos, així em vaig adonar que encara que estigués a l'últim any de carrera, era un ignorant pel que feia a aquest àmbit, el de la literatura infantil i juvenil (LIJ). Gràcies a l'assignatura de Didàctica de la llengua i literatura, vaig descobrir dues coses: una bona i una dolenta. La segona era que tot i haver estat quatre anys formant-me com a mestre, havia d'aprendre en mig any continguts que des de la meua perspectiva eren realment importants per al nostre futur. La bona, que havia descobert un món de possibilitats que desconeixia per poder millorar com a mestre i de regal, saber que mai vaig a deixar d'aprendre coses noves en aquest àmbit tan meravellós com és l'educatiu.

Per a definir què és un àlbum il·lustrat, hem de conèixer en primer lloc les característiques que el diferencien d'altres formats com el llibre il·lustrat, un còmic o una novel·la gràfica. La majoria d'autors i autores remarquen la interacció text/imatge, la manera harmònica en que el text i la imatge treballen per a transmetre el significat de la història que es desenvolupa al àlbum és el punt crucial per a reconèixer un àlbum il·lustrat i saber diferenciar-ho. Segons Teresa Duran (2010) :

la gran diferència entre un llibre il·lustrat i un àlbum rau en qui porta el pes narratiu. Quan la imatge és imprescindible per entendre qui fa què, com, quan i per què; quan, observant-la podem fer-nos una idea cabdal i fiable de la història o de l'anècdota narrada, explícitament o implícita, i quan, analitzant-la, podem apreciar com i per què aquell discurs icònic ens expressa el que ens expressa, aleshores, estem davant d'un àlbum il·lustrat. (pp.10-22)

També hem de donar importància a l'àlbum com a mitja pel qual l'alumnat desenvolupa el plaer per la lectura. La utilització de l'àlbum a l'aula és una de les millors formes de fomentar la lectura i entrar en contacte amb formes artístiques d'expressió tant visuals com textuais. Com apunta M.Carmen Fernández Tijero sobre el paper del àlbum en l'educació literària (2006):

El álbum ilustrado ofrece, por una parte, ese acercamiento lúdico y placentero al libro, facilita la comprensión del contenido, gracias al poder inmediato de la imagen, y permite además una lectura pausada, dando lugar a la reflexión y el diálogo. (p. 671)

L'àlbum no és solament una eina pedagògica que aconsegueix narrar una història a través de la interrelació entre text/imatge, també pot ser el primer apropament a l'art i l'estètica dels i les més menudes. Teresa Duran, seguint Vernon-Lord (1997) destaca:

La ilustración es, en general, una forma de arte visual representativo o figurativo, pero su carácter o especial naturaleza –esas engañosas cualidades mágicas que le han sido concedidas en el proceso de dibujarla o pintarla– pueden hacer que vaya más allá del sujeto o contenido descrito (p. 168)

La essencial relació de la imatge amb el text fa que parlem de la importància del llenguatge visual i quin paper té als àlbums. Segons Roman Belmonte (2016) trobem àlbums on la interacció text/imatge recau més la part textual, altres la part visual i altres en les que interaccionen a parts iguals. La diversitat en les interaccions text/imatge desenvolupa aquest llenguatge visual, com un altra lectura paral·lela a la textual que s'interrelaciona amb el text i que és molt atractiva per a l'alumnat. Aquesta manera de lectura visual impacta i connecta emocionalment amb el lector o lectora del àlbum donant-li una experiència lectora diferent a la del llibre convencional:

La utilización de estas obras en el aula es una eficaz forma de impulsar el aprendizaje lector, ya que los niños se acercan a la lectura de una forma lúdica, la conjugación de texto e imagen les aportan experiencias que los libros convencionales no les transmiten. El álbum ilustrado permite, además, educar la sensibilidad de los lectores desde las primeras edades, ya que el código visual provoca sensaciones de una forma más inmediata que la lectura textual. (p.670)

Totes aquestes característiques ens diuen que l'àlbum il·lustrat és un llibre on la imatge i el text s'interrelacionen de diverses formes i conformen obres literàries i estètiques de gran qualitat amb les quals, des de l'aula es pot fomentar amb aquestes el plaer de la lectura, l'educació literària, l'educació visual i el llenguatge visual, la capacitat crítica per a comprendre i interpretar la interacció text/imatge i formar lectors crítics.

7. PERQUÈ HE ESCOLLIT AQUEST ÀLBUM.

Quan vaig triar fer el TFG sobre la LIJ i l'educació per a la pau, tenia clar des d'un primer moment quin àlbum anava a triar i perquè a partir de les diverses possibilitats oferides per la tutora. El motiu principal és que des de la meua experiència com alumne al sistema educatiu actual trobe molts temes tabús, que els i les mestres no s'atreveixen a tocar, per possibles repercussions tant laborals com personals, al seu treball. Una de les temàtiques que més inquietud genera quan es tracta a les aules, és la guerra civil i la dictadura franquista, inquietud que en molts casos implica silenci. De fet, si arribes a treballar-la és a segon de batxillerat i en ocasions tampoc es dona massa importància a aquest punt. Des del meu punt de vista, és un error no treballar o incloure a les aules aquesta part de la història perquè entendre i conèixer aquesta fa que compreguem la situació actual en la qual ens

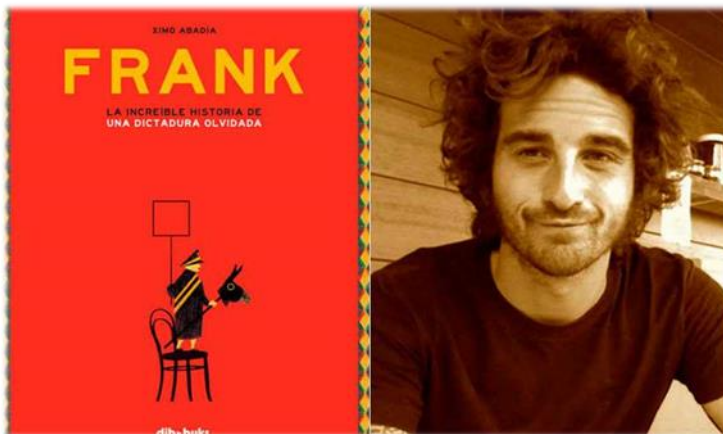
trobem, com afirma Rüsen, (1997:79-93) “La cuestión es si ciertos contenidos históricos son adecuados o no para un libro de enseñanza depende del grado en el que contribuyan a la comprensión del presente y a las oportunidades vitales de los alumnos/as”

Com he dit en punts anteriors, la proliferació de ideologies d'extrema dreta a tota Europa actualment, exigeix que l'ensenyament relacionat amb la memòria històrica siga necessari.

Treballar mitjançant pràctiques educatives democràtiques, el posicionament en la lectura crítica i dialògica de l'àlbum il·lustrat, fa que els objectius que vull assolir per a la realització d'aquest TFG s'interrelacionen molt bé amb la temàtica de l'àlbum. No podem transmetre la idea de llibertat de pensament si no partim d'una pràctica que connecte amb aquesta idea a l'aula. L'àlbum que he triat és *Frank, la increíble historia de una dictadura olvidada*⁷, que ens parla de la dictadura franquista, de la intolerància, de les conseqüències d'anar en contra d'un poder autoritari que busca imposar un pensament únic, de la repressió que va patir la societat espanyola, és a dir, parla de la importància de la llibertat de pensament i, consegüentment, d'expressió, de l'empatia i del diàleg crític.

8. EL MEU ÀLBUM

8.1. Autor

Ximo Abadia (Alacant, 1983) és il·lustrador, dissenyador gràfic i és també l'autor d'aquest àlbum que vaig descobrir gràcies a l'assignatura de Didàctica de la Llengua i Literatura en la meua formació com a mestre. D'origen alacantí i ara resident a Madrid, és considerat un dels millors il·lustradors de l'estat espanyol. Els premis que va obtenir arran d'aquest treball (dibbuku.es, s.d) foren el premi a millor àlbum il·lustrat Heroes Comic Con 2018 i el Premi Llibreter 2018 organitzat pel Gremi de

---

⁷ Dib>buku (s/f) *FRANK. La increíble historia de una dictadura olvidada (ES)*
<https://www.dibbuku.es/es/catalogo/frank-la-incre%C3%ADble-historia-de-una-dictadura-olvidada-es>

Llibreters de Catalunya i otorgat per les llibreries de Cataluña, a la categoria de Millor Àlbum Il·lustrat (Gremi de llibreters de Catalunya, 28 de juny 2018)⁸.

El que va portar a l'autor a crear aquesta obra va ser la reflexió que tingué en un dels seus viatges motxilers, en concret a Camboia (Portaluco, 2018):

Pudimos ver todos los campos de concentración y de exterminio de la época de los jemereros rojos. Camboya, junto con España, son los dos países que no han levantado fosas después de una guerra civil. Curiosamente ellos van por delante nuestro porque puedes ver los campos de concentración mientras que nosotros no podemos conocer nada. Es así como pretendo acercarme a la figura del dictador. Hay una frase que dice que hay que conocer el pasado para mirar futuro.

L'autor pensa que la dictadura franquista és a dia d'avui un tema tabú a les aules i que la societat ha anat oblidant o amagant aquesta dura etapa de la nostra història durant la transició. Tenim l'oportunitat de fer justícia transmetent la història de manera justa i honesta a les noves generacions per tal de que no es torne a repetir. Abadia en la seua entrevista amb Jesús Romero remarca (2018):

Me interesaba mucho que este libro se pudiera leer a tus hijos porque creo que en el colegio no se cuenta nada, te meten una dictadura de 40 años en 10 líneas.

Pensa que la normalització del franquisme i l'equidistància entre els colpistes i el legítim govern republicà és una vergonya i que si no fem memòria i recordem el passat, no tindrem futur. Romero recull (2018):

nos hemos adaptado al franquismo, no podemos crecer normalizando una dictadura. Ni siquiera hay un intento por parte del gobierno para investigar el tema de los bebés o para desenterrar a los muertos, tienen que venir jueces de Argentina.

Ximo Abadia crea una obra molt interessant que és trencadora i adient al context social en que ens trobem. Mitjançant la utilització de colors i unes il·lustracions icòniques que diuen més que el text en diverses ocasions, em fa reflexionar i investigar sobre el nostre passat per a poder entendre la realitat actual. Pense que és un àlbum que podem llegir grans i menuts en el qual descobrirem part del nostre passat i ens convidarà a continuar coneixent-lo.

8.2. Síntesis de l'àlbum

Aquesta obra publicada al gener de l'any 2018, tracta la vida de Francisco Franco, (dictador de l'estat espanyol entre els anys 1939-1975). Cal contextualitzar l'obra en un any en el que la llibertat

---

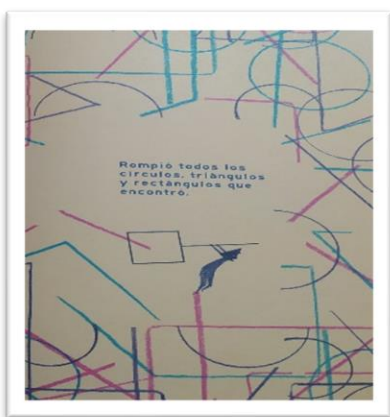
⁸ XIX Premi Llibreter 2018, 28 de juny de 2018.
<https://gremidellibreters.cat/xix-premi-llibreter-2018/>

d'expressió estava sent qüestionada per part de la població degut a que es censurava i jutjava a artistes, humoristes o col·lectius que reivindicaven o criticaven la figura de Franco, de l'església o de la monarquia.

El tema principal és la defensa de la llibertat de pensament front el pensament únic dictatorial. Hi ha moltes més coses lligades a esdeveniments històrics, però a l'aula ens centrarem en aquest tema, donat que treballarem la comprensió lectora i la competència literària, i a més per la seua edat, tota aquesta informació encara no està a l'abast d'una classe de sisè. Però sí que podem parlar de la necessitat de defensar la llibertat de pensar i expressar el que sentim i penem, des del respecte. I que un govern que no deixa fer això no defensa a la seua ciutadania.

Pel que fa a la procedència de Frank, (es així com anomena de manera encoberta al dictador), ens diu que prové d'una ciutat del nord (Ferrol). La ideologia del dictador i el pensament únic està representada amb la figura geomètrica del quadrat, recordant la mentalitat tancada i autoritària.

Prèviament al seu ascens al poder passa per diversos moments com són el seu pas per l'acadèmia militar, la destinació de Franco al Marroc per a lluitar a la guerra del Rif (1909-1927) i la seva tornada condecorat per la política de ascensos i medalles al mèrit. També es veu la frustració de Frank quan veu la diversitat d'opinions que hi ha quan torna.

L'enrabiada que pateix per aquesta diversitat d'opinions, representada quan trenca altres figures geomètriques com el triangle, el quadrat o el cercle, mostra a Franco com a un xiquet malcriat i amb poca tolerància a la frustració, cosa que l'autor exposa que és el que volia transmetre (Molins,2018):

Quería que apareciera como un personaje ridículo, mediocre; para mí fue esta mente vieja de “patria, catolicismo y familia” que acompañó a la dictadura durante 40 años. Lo dibujo como un niño pequeño con rabieta, incapaz de aceptar otros tipos de pensamiento.

Parla de l'exili i de com el món mirà cap a altre costat per interessos individuals, cosa que podem connectar amb el context social. Tracta el tema de l'enriquiment de l'església per la seva ajuda al règim i de l'enriquiment de la monarquia. De com quaranta anys després encara estem buscant i tractant de treure a la llum la veritat del nostre passat més obscur per a fer justícia amb eixos triangles, cercles i rectangles que varen soterrar de manera injusta i cruel.

L'autor tracta la vida del dictador Francisco Franco, de la seva vida política i militar, de la repressió i de la persecució d'altres ideologies no afins al règim, i sobre tot de la llibertat de pensament i la llibertat d'expressió,

cosa que també podem lligar a la problemàtica actual de la justícia amb la memòria històrica, del dret de les famílies víctimes de la guerra i la dictadura franquista a saber com varen morir els seus familiars. El missatge de l'autor és clar, ja que segons les seues pròpies paraules a la contraportada i subscriuint un text que va trobar als camps de concentració de Cambòia (Abadia,2018): "A nosotros nos toca recordar el pasado, para mirar al futuro".

9. ANÀLISI DEL TEXT I LES IL·LUSTRACIONS DE L'ÀLBUM FRANK

ANÀLISI DESCRIPTIU

Característiques generals:

- **Format: ample x alt** =19,5cm x 27,5cm
- **Nombre de pàgines:** 48
- **Tècnica:** dibuix, serigrafia, tractament digital.
- **Formats de les pàgines i de les il·lustracions:** les pàgines estan fetes de cartoné i a color. La disposició de les pàgines en general és apaïsada i ocupen dos pàgines, exceptuant un parell de pàgines que són verticals
- **Relació il·lustració-text:** Dins de la classificació de tipus d'àlbums, podem ubicar-ho en un àlbum gràfic, ja que la relació entre el suport i la imatge és essencial. A més és dona més importància a la percepció visual. En segon lloc, trobem una relació de ampliació i complementaria, açò és degut a que les imatges ens contenen molt més del que ens diu el text.
- **Gènere literari:** àlbum il·lustrat.
- **Estructura narrativa:** es tracta d'una estructura narrativa lineal atès que trobem totes les accions una darrere d'altra amb un ordre cronològic.
- **Temps:** tota la narració es troba en pretèrit imperfecte excepte l'última.
- **Veu narrativa:** Narrador omniscient. Sap tots els detalls de la història i els desplega a mesura que avança el relat. Transmet no només accions sinó també pensaments i sentiments dels personatges, fins i tot també els seus records. Aquest narrador sol utilitzar la tercera persona i l'hi denomina "extradiegètic" perquè no pertany a el món d'allò que es narra (diegesi).
- **Espai:** trobem diverses localitzacions, exteriors i una interior, l'estudi d'un escultor (representat)
- **Temes principals:** la vida i la mort de Franco, el franquisme, el pensament únic i la censura front a la llibertat de pensament i la divulgació d'aquest, és a dir, la llibertat d'expressió.

Conclusions de l'anàlisi de l'àlbum:

- Anàlisi del text: la gran part de l'àlbum està escrit en passat, degut al temps passat en el que tracta tot l'àlbum. És en 3a persona i una veu narrativa extradiegètica i omniscient, ja que sap tots els detalls. En algun moment canvia a narrativa extradiegètica deficient ja que solament descriu el que passa.
- Anàlisi de la imatge: els materials més utilitzats per a il·lustrar són les ceres i el grafit. Els colors més predominants són el groc i el roig, volent fer icònics aquests per a relacionar-los directament amb els colors de la bandera d'Espanya. Les tècniques més emprades són les d'ús de la informàtica, del collage, els retoladors, les ceres i serigrafia.
- Relació text-imatge: Àlbum narratiu, en quant al suport les pàgines són de cartoné i a color. La relació entre el text i la imatge és complementària i de ampliació ja que la majoria de les il·lustracions amplien la informació del text.
- Referències intertextuals. Podem trobar molts referents artístics a obres de Piet Mondrian o de Wassily Kandinsky en les il·lustracions on predominen les figures geomètriques. A més a més podem veure com quan Frank està al cap damunt d'un rei gegant ens recorda als animes i als mangues de gènere Mecha. Trobem també referències a personatges històrics com Mussolini, Hitler i, evidentment, a Franco. Cal destacar les referències a les fosses comunes, al exili de milers de persones fora de l'estat espanyol i a la repressió de la llibertat d'expressió i el pensament únic.

9.1. Conclusió de l'anàlisi:

Després de la realització de l'anàlisi de l'àlbum Frank he arribat a algunes conclusions similars a les idees prèvies que tenia sobre aquest.

En primer lloc, trobo que és un àlbum completament recomanable per a l'educació primària, ja que treballa uns fets històrics i uns valors que es poden introduir des d'edats primerenques sempre que es faci amb l'enfocament pedagògic adient. Mitjançant la lectura i comentari d'aquest àlbum podem generar debat al voltant de la gestió d'emocions, l'educació per la pau i la diversitat, el respecte, el pensament crític sobre allò que és correcte i allò que no...

Per altra banda, està garantida la seua qualitat literària (text) i estètica (il·lustracions), imprescindible en un àlbum on interactuen text i imatge en la construcció del sentit.

Aquesta interrelació fa que treballar amb l'àlbum vaja més enllà del fet de llegir-lo, per això ha sigut molt positiu realitzar l'anàlisi de les il·lustracions i trobar aspectes com l'ús de colors icònics, el simbolisme de les figures geomètriques o la caracterització dels personatges.

Per últim, personalment, el treball amb aquest àlbum m'ha fet aprendre molts aspectes de la guerra civil i la dictadura franquista. Per tal de poder entendre tot el sentit de la història de Frank, he complementat l'anàlisi de l'àlbum amb la recerca d'informació sobre la vida de Franco i el desenvolupament de la guerra, així he ampliat els meus coneixements, que es basaven fonamentalment en allò que havia après durant el batxillerat. Com ja sabem, en moltes ocasions tot allò relacionat amb la guerra i la dictadura s'amaga, s'obvia o s'ignora per tal de no remoure el dolor d'aquelles dècades, quan realment allò que ajuda a superar el dolor és curar les velles ferides i reconèixer les errades que es van cometre per no tornar a repetir-les.

10. UNA PROPOSTA D'IMPLEMENTACIÓ PRÀCTICA A L'AULA.

10.1. Què és el que cal fer abans?

En primer lloc, cal garantir la qualitat literària i estètica, lligada a una bona formació de la competència literària i de l'educació literària. Consegüentment cal una anàlisi de l'àlbum.

Cal conèixer les possibilitats de l'àlbum que he triat (Frank, la història de una dictadura olvidada), si l'àlbum serà una bona proposta interessant i atractiva per a l'alumnat...

El tema principal es connecta amb el context social en què vivim i que viu l'alumnat, consegüentment, pot haver-hi un diàleg entre la història i el seu dia a dia.

Una vegada analitzat l'àlbum, trobe que l'àlbum escollit, Frank, compleix tots els requisits per a considerar-la un obra de molt bona qualitat.

10.2. Proposta d'acció a l'escola: Lectura a la classe de 6è de Primària.

Donat que el desenvolupament del meu TFG s'ha fet en un context de pandèmia global, faig una proposta del que caldria fer. Encara que sembla un àlbum fàcil no ho és, treballaria amb una classe de 6è de Primària.

1) Disposició de l'espai: per afavorir l'empatia

Els i les alumnes estaran asseguts en un rotgale al terra amb els coixins, que hi ha a la biblioteca, per a crear un espai còmode i proper.

2) Projectió de les pàgines del llibre.

He pensat escanejar les imatges de l'àlbum i projectar-les a la pissarra digital perquè disposen de les imatges mentre conte el conte. D'aquesta manera poden seguir millor la història i a més podem comentar-les en el moment adient.

3) Narració

El mestre llegiria l'àlbum mentre els xiquets i xiquetes miren les il·lustracions projectades.

4) Debat.

Passes:

a) Després de llegir el llibre, cada alumne en el sentit del rotgale, explicaria quina és la part que vol destacar i por relacionar-la si vols amb el seu context, alguna experiència personal relacionada amb el tema.

b) Una vegada tothom ha exposat la seua opinió, perquè treballem a partir dels interrogants dels xiquets i xiquetes i no dels interrogants del mestre, faríem un debat obert seguint el torn de paraula.

c) Un xiquet o xiqueta podria fer de moderador-a del torn de paraula. El mestre-a pot intervindre quan algun concepte no resta clar o recordar intervencions de l'alumnat. És importat marcar normes per al debat com la de respectar l'opinió dels demés i si no s'està d'acord rebatre-la, no tindre por a equivocar-se, escoltar als companys i companyes i tractar de no repetir el que ja s'ha dit.

11. RELAT DE VIDA DESPRÉS D'ENLLESTIR EL TFG

La realització d'aquest TFG ha sigut una aventura de la qual he après moltes coses i que no acaba ací. Aquest TFG m'ha fet descobrir coses de la nostra història que no sabia, i ha fet que continue volent conèixer més coses del nostre passat. També ha refermat la idea que tenia, de voler crear espais segurs i de confiança, on l'alumnat pugua compartir idees per enriquir-se uns als altres de manera que puguen créixer i desenvolupar-se com a persones a l'escola. He après que l'elecció de LIJ de qualitat estètica i literària és una tria que s'ha de fer amb molta cura, per tal de fomentar el plaer per la lectura i que, aquesta, ajude a plantejar dubtes o reflexions que generen debat intern a l'alumnat.

És necessari que no hi haja barreres en les temàtiques que podem trobar en la LIJ, encara que a alguns adults els pareguen complexes o temes tabú a l'escola. Com defensa Pedro Cerrillo (2016):

A los niños no se les puede ocultar, o suavizar con criterios de “aniñamiento”, temas que los adultos entendamos que son inconvenientes o complejos. Los niños participan cada día de la realidad, con todos sus márgenes y recovecos, una realidad que ofrecen la televisión, las redes sociales, Internet.(p.39)

Aquest TFG també m’ha ajudat a entendre que la tria d’un àlbum per treballar al aula s’ha de fer mitjançant una anàlisi exhaustiva. Més enllà de pensar si un àlbum és o no interessant, cal tindre en compte aspectes pedagògic estètics i qualitatius. Aquesta primera experiència d’anàlisi ha sigut molt enriquidora per a mi.

Tanmateix, encara que per la pandèmia no he pogut realitzar l’activitat que tenia pensada, pense que aquest tipus d’activitats fomenten el plaer per la lectura, creant espais de confiança i seguretat per a compartir les opinions i defensar mitjançant arguments les diverses postures que es poden trobar a l’aula o fora d’ella. Tenen un valor educatiu i social molt important, ja que mitjançant aquestes tertúlies o debats, on es perd la por a equivocar-se, es construeixen i desenvolupen de manera conjunta, les personalitats e ideologies dels i les participants, des del respecte, la llibertat d’expressió i la llibertat del pensament, drets fonamentals que no podem permetre que es perden.

12. **BIBLIOGRAFIA I RECURSOS EN WEB**

Abadia, Ximo.(2018). *FRANK.La increíble historia de una dictadura olvidada*.Madrid.Dib>buks.

Belmonte, R. (2016) “Libro-album: 16 preguntas con respuesta”. *Donde viven los monstruos: LIJ*. 5 d’octubre.

<http://romanba1.blogspot.com/2016/10/libro-album-16-preguntas-con-respuesta.html>

Cerrillo,Pedro. (2016). “La importancia de la Literatura Infantil y Juvenil en la educación literaria” En Diez,A. - Crotons,V. -Escandell,D. - Rovira,J.(coords.) *Aprendizajes plurilingües y literarios,nuevos enfoques didácticos* (pp.32-41). Universitat d’Alacant / Universidad de Alicante, Servicio de Publicaciones.

Duran, Teresa (2005). “Ilustración, comunicación, aprendizaje”. *Revista de Educación*, núm. extraordinario 2005, pp 239-253

http://www.revistaeducacion.mec.es/re2005/re2005_18.pdf

Duran, Teresa.(2010) “L’álbum dins la narrativa visual”. *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura* 52, 10-22.

Fernández Tijero, C. (2016). “La didáctica de la literatura a través de la conjunción del lenguaje verbal y visual: El álbum ilustrado” En Diez,A. - Crotons,V. -Escandell, D. - Rovira,J. (coords.) *Aprendizajes*

plurilingües y literarios, nuevos enfoques didácticos (pp.667-674). Universitat d'Alacant / Universidad de Alicante, Servicio de Publicaciones.

Molins, V. (2018). "Ximo Abadia y Frank: la trastienda de como contar una dictadura a través de la ilustración.". *Gráfica*, 28 de setembre

<https://graffica.info/ximo-abadia-y-frank/>

Romero, J. (2018). "Ximo Abadia, autor del primer cómic sobre la vida de Franco:" No podemos crecer normalizando una dictadura". *20 minutos*, 21 de febrer.

<https://www.20minutos.es/gonzoo/noticia/primer-comic-vida-franco-3268598/0/>

Rüsen, J. (1997). «El libro de texto ideal. Reflexiones entorno a los medios para guiar las clases de historia». *Iber: Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*, 4 (12), 79-93.

Portaluco, El. (2018). (21 de juliol 2018) "Frank. La increíble historia de una dictadura olvidada. Entrevista a Ximo Abadia"; *El portaluco información sin límites*, 21 de juliol.

<https://elportaluco.com/frank-la-increible-historia-de-una-dictadura-olvidada-entrevista-a-ximo-abadia/>.

Preston, P. (2015) *Franco Caudillo de España*, Barcelona, Espanya: Debolsillo.

13. ANNEX

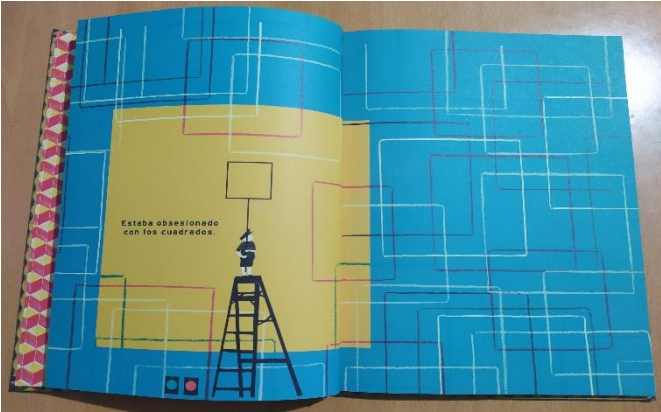
Anàlisi completa de l'àlbum

Imatge	
Text	<p>Portada: Frank. La increíble historia de una dictadura olvidada. Contraportada: A nuestros abuelos los obligaron a luchar. A nuestros padres los obligaron a olvidar.</p>

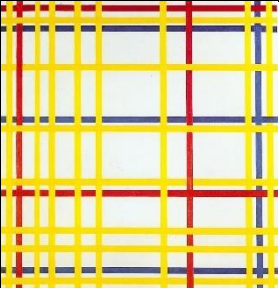
	A nosotros nos toca recordar el pasado para mirar al futuro
Anàlisi	<p>A la portada tenim en lletres grans, amb un groc que destaca el nom del protagonista, Frank, associat més amb la imatge de baix que amb el subtítol. En la il·lustració podem veure que Frank és un xiquet disfressat de militar que juga pujat damunt d'una cadira i d'un ase de juguina, amb un globus quadrat.</p> <p>El color predominant tant a la portada com a la contraportada és el roig. Juga amb el roig i el groc fent referència a la bandera d'Espanya constantment al llarg del àlbum. La nota negra sempre va relacionada amb la figura de Frank.</p> <p>A la contraportada trobem la dedicatòria de l'autor i com estan fent a Frank una estàtua que no te res a veure amb la realitat, fent a Frank un xiquet amb deliris de grandesa.</p>
Intertextualitat	 <p>La il·lustració de la portada pot ser un cop d'ull irònic relacionat amb les estàtues eqüestres en homenatge a Francisco Franco.</p>

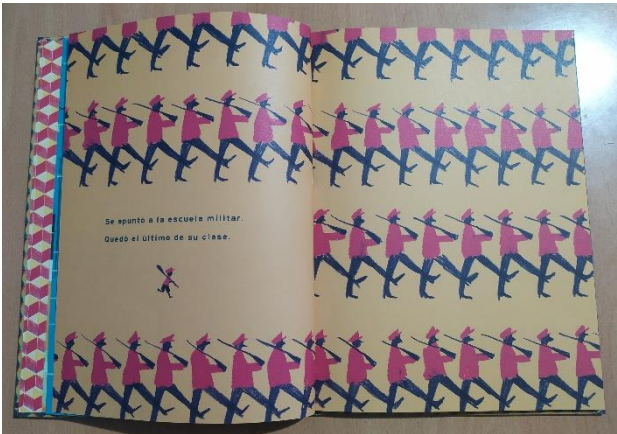

Imatge	
Text	<p>Frank nació en una pequeña ciudad del norte. Era tan pequeño y moreno que lo llamaban “Cerillita” Veu narrativa: extradiagètica omniscient</p>

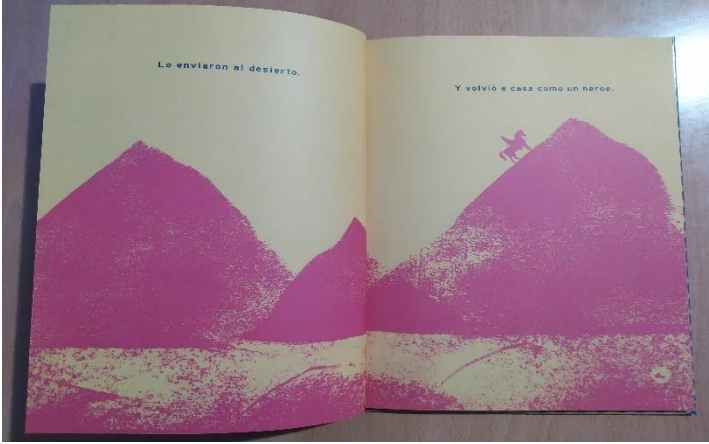

<p>Anàlisi</p>	<p>Podem veure com va nèixer al nord d'Espanya, veiem que pateix certa discriminació per ser baixet i morenet, li deien "cerillita". Primer quan encara és molt menut ja apareix amb un barret militar. Aquest malnom ho va adquirir durant la seua formació com a militar a Oviedo. Parla també de l'origen de Franco, de família andalusa per part del pare, que fou funcionari naval i de família aristocràtica galega per part de la mare, descendents de la reialesa portuguesa. A la imatge també veiem com Frank s'encén i la seua mare està preocupada anant a apagar la flama del cap de Frank. Predominen el groc, el roig i el negre. Tan sols introdueix el blau per donar contrast amb el cel la resta del paisatge.</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Ciutat de Ferrol on va néixer Franco</p>

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Estaba obsesionado con los cuadrados. Veu narrativa: narrador extradiegètic omniscent</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>A través de la figura geomètrica del quadrat, transmet la idea d'una ment quadriculada que no està oberta a altres maneres de pensar. Novament el nen duu al cap un barret militar. Estar pujat a l'escala, sempre en una posició elevada en la que mira per damunt a tot el que li envolta, representa el seu punt de vista, que per a ell, està per damunt de la resta. Continua emprant el roig i el groc com a colors principals i el negre per a tot el que està en contacte amb Frank, fins i tot el seu pensament</p>

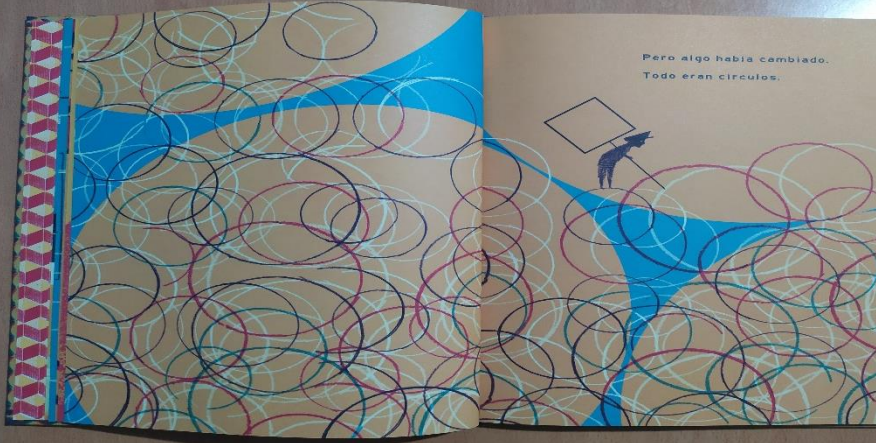

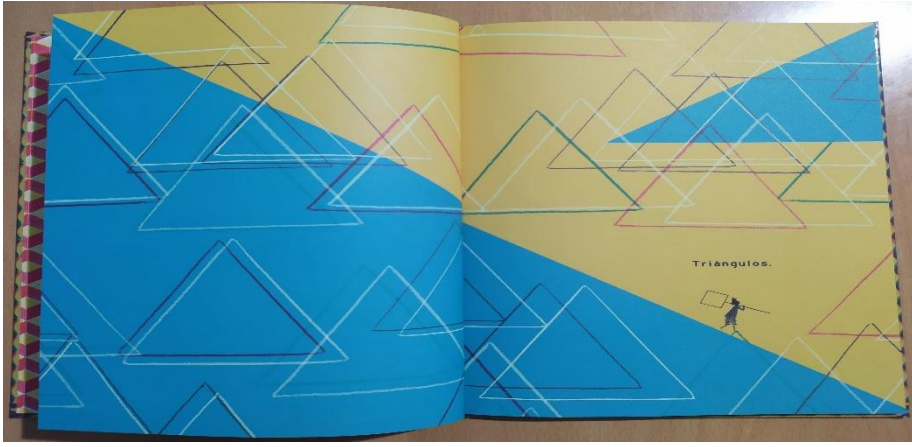
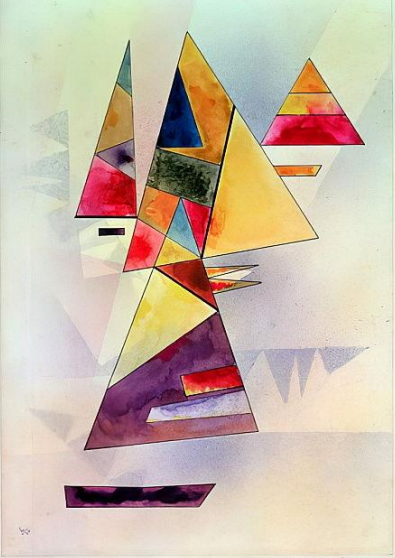
	quadriculat. Ressalta a la imatge el color groc que forma un quadrat com si fora un llum que il·lumina la imatge de Frank.
Intertextualitat	 <p>Les figures geomètriques em recorden Algunes obres de Piet Mondrian.</p> <p>New York City I, 1942 , de Piet Mondrian</p>

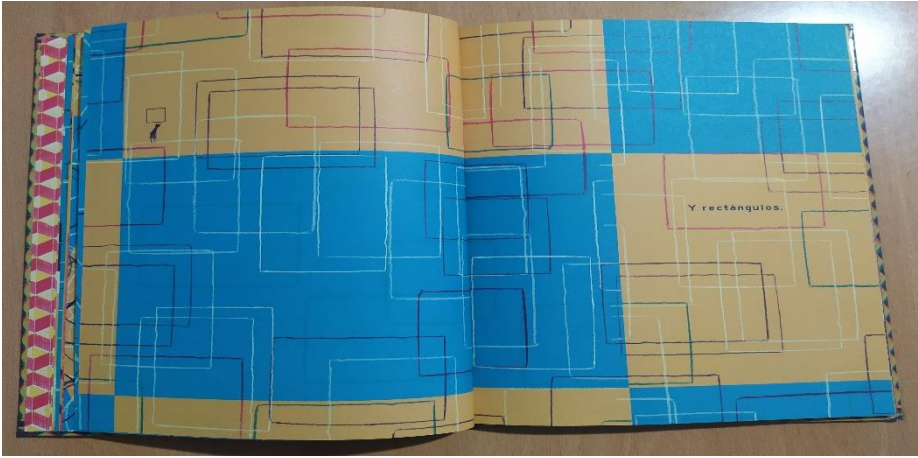

Imatge	
Text	<p>Se apunto a la acadèmia militar. Quedó el último de su clase.</p>
Anàlisi	<p>En aquesta imatge ens explica com Frank va anar a l'acadèmia militar, també té un to d'humor, la posició còmica en la que està dibuixat, portant el rifle del revés i corrent darrere de la filera de militars.</p> <p>Utilitza els colors roig, negre i groc. Tots els militars avancen cap a la dreta, uniformats del mateix color, el roig i negre, amb pas ferm. El joc d'aquests colors també fa referència als colors de la bandera d'Espanya dels colpistes militars contra la II República.</p>
Intertextualitat	 <p>Academia militar de Saragossa.</p>

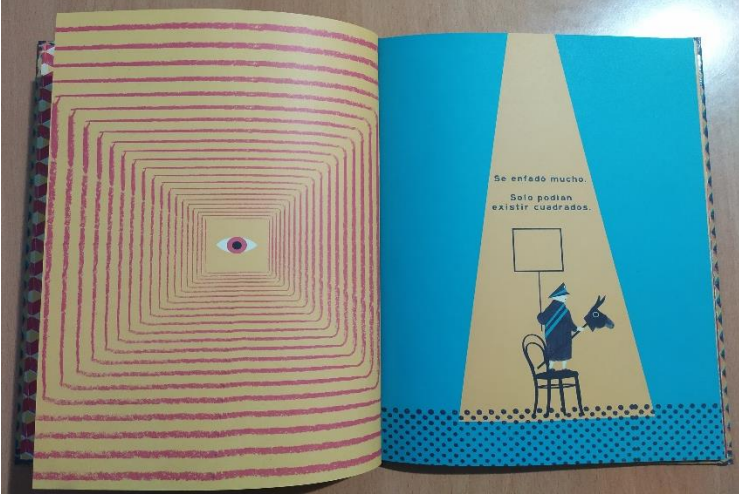

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Lo enviaron al desierto. Y volvió a casa como un héroe. Veu narrativa: extradiegètica omniscient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Apareix Frank damunt d'un cavall, al cim d'una duna del desert. Sempre representat des d'una posició elevada, Frank es troba al desert en soledat. Fa referència a l'ascens que va rebre a les campanyes d'Àfrica per rebre una bala que el va deixar malferit a la presa del Buitz.. L'autor ha dibuixat la silueta de les dunes i l'arena sobre un fons groc que ens transmet el sol i les altes temperatures al desert. L'arena del desert és granulada deixant entreveure el groc com si reflectira el sol sobre l'arena. Pense que és una manera molt original de representar aquest paisatge</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Aquesta il.lustració recorda fotografies contextualitzades al Marroc.</p>

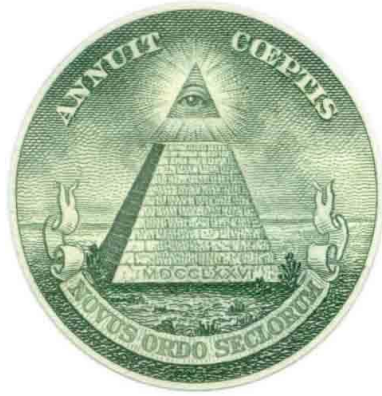
<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Pero algo habia cambiado. Todo eran círculos. Veu narrativa: narrador extradiegètic deficient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>La tornada de Frank del desert li porta una sorpresa, les diferents formes geomètriques que representen les diverses maneres de pensar apareixen en grans quantitats. Frank, amb el seu pensament quadriculat, representat pel globus quadrat, mira estranyat i amb curiositat els cercles que s'agrupen prop d'ell. Altra vegada Frank es troba observant el seu entorn des de una altura superior. Els colors predominants és el groc, i els cercles estan representats de diferents colors, pensant en els diversos punts de vista que potser tinguen la mateixa ideologia. Frank es representat amb el negre, i el seu quadrat també.</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Aquesta il·lustració em recorda Wassily Kadinsky. <u>Quadrats i cercles concèntrics- Wassily Kandinsky</u></p>

<p>Imatge</p>		
<p>Text</p>	<p>Y triángulos Veu narrativa: narrador extradiegètic deficient</p>	
<p>Anàlisi</p>	<p>Els triangles que ixen representats els quals Frank els mira per primera vegada des de avall, són una nova manera de pensar que Frank es troba a la seua tornada del desert. Els colors més predominants en aquesta ocasió són el groc i el blau. Els triangles amb diversos colors com el verd, roig, marró i blanc representen com a l'anterior il·lustració els diferents punts de vista des de la mateixa ideologia. Els traços de les figures geomètriques estan fets amb clarions.</p>	
<p>Intertextualitat</p>		<p>Aquesta il·lustració em recorda a la composició 1930 de Wassily Kandinsky.</p> <p>Wassily Kandinsky- Composició 1930(wc i tinta india)</p>

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Y rectángulos Veu narrativa: narrador extradiegètic deficient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Ací veiem a Frank observant ~~des d'un quadrat roig~~, com si estigués mirant des d'un precipici la resta de rectangles que representen altra manera quadriculada de pensar, però que no acaba sent com la que ell té en ment. Frank sobre el rectangle blanc, sempre amb el quadrat damunt del cap i el barret militar.</p> <p>Els colors predominants són el blau i el groc, els rectangles dibuixats amb ceres són de colors diversos: blanc, roig, morat i blau. L'autor buscava senzillesa i amb les figures geomètriques establertes com a diverses formes d'expressió i els materials emprats ho aconsegueix. A més els materials emprats com el grafit per a dibuixar a Frank, o, les ceres ens fan pensar en Frank com un xiquet que es troba confús perquè no entén les altres maneres de pensar.</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Aquesta il·lustració també recorda a les obres de Kandinsky, concretament a la de 13 rectàngles.</p> <p>Wassily Kandinsky - 13 rectàngles.</p>

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Se enfadó mucho. Solo porían existir cuadrados.</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Il·lustració de la pàgina de l'esquerra: Apareix representat un ull al circumscribit a una sèrie de quadrats que ens fa pensar en l'obsessió que Frank té pels quadrats. Utilitza un ull com a element central que ens recorda al ull de la providència, fent també referència al nacionalcatolicisme del franquisme. Els colors utilitzats també són el groc, el roig i el negre per a la pupila de l'ull. Els colors que ens està mostrant al llarg del àlbum fan referència als de la bandera de Espanya franquista. L'autor emprà aquets colors icònics del franquisme per associar aquesta obsessió de Frank pels quadrats.</p> <p>Il·lustració de la segona pàgina de la dreta: Frank pujat a una cadira i un burro de joguina, com si fora un xiquet enfadat que juga amb una disfressa militar, però ja és adult, porta bigoti. Decidit amb fermesa i sense dubtar a fer veure la seva manera de veure la realitat. Sembla que estiga en un teatre pel llum groc que il·lumina, com si anara a actuar.</p>
<p>Intertextualitat</p>	<p>Cena de Emaús On podem veure el ull dintre de la figura geomètrica del triangle. Estaria relacionat amb la providència i la influència del catolicisme a Espanya.</p>

Antimasoneria.

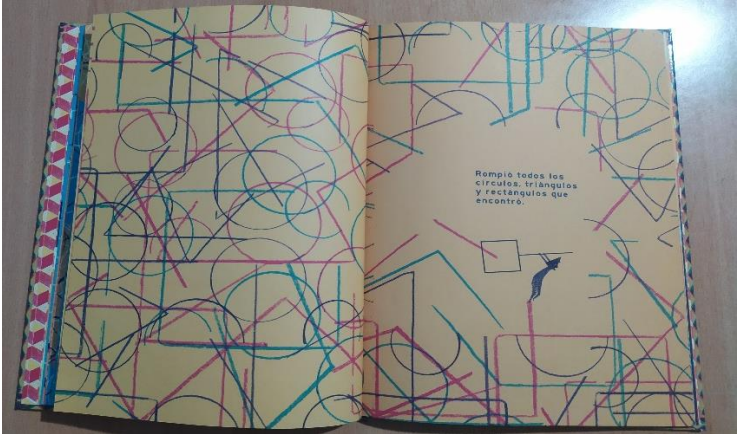

<https://es.wikipedia.org/wiki/Antimasoner%C3%ADa>

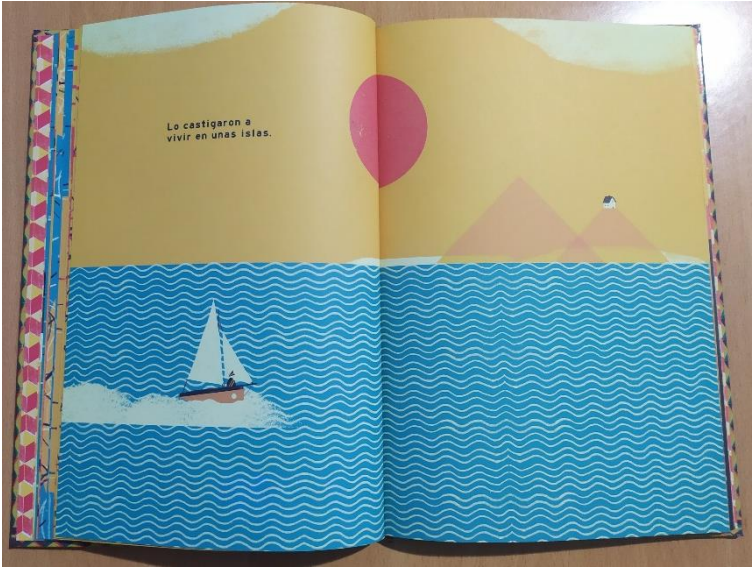

El franquisme va perseguir jueus i masons.

La il·lustració de la dreta em recorda a una de les escultures en homenatge a Franco.

[Estàtua eqüestre en homenatge a Franco](#)

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Rompió todos los círculos, triángulos y rectángulos que encontró. Veu narrativa: narrador extradiegètic deficient.</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Ací trobem a Frank, com un xiquet enrabiad, trencant tot tipus de figura geomètrica distinta al quadrat. Els color predominant es el groc contrastant amb el negre de la silueta de Frank. Les figures poligonals apareixen obertes, ja no representen el que eren abans, estan trencades per Frank.</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Crema de llibres el 11 d'agost de 1936 a Tolosa per tropes franquistes</p>

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Lo castigaron a vivir en una isla Veu narrativa: extradiegètica omniscient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Frank, després de destrossar les figures geomètriques és castigat a unes illes. El veiem anant en un vaixell dirigint-se a unes illes triangulars. Els colors predominants ara son el groc i el blau. Utilitza el roig per al sol i la figura geomètrica de triangles a unes illes a les que no vol anar. Aquestes illes son les illes Canàries, on va ser destinat després de que el front popular de esquerres guanyara les eleccions de 1936 i decidirà la reubicació dels generals més antirepublicans</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Franco en Canarias</p>

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Frank buscó ajuda en el extranjero. Encontró dos generales que estaban igual de locos por los cuadrados, Veu narrativa: extradiegètica omniscient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Ací veiem a Frank que troba a dos militars que estan d'acord amb l'obsessió de Frank pels quadrats. Els amics amb que parla Frank per telèfon estan enfadats o seriosos, com si la situació de les altres formes geomètriques els desagradara també. Els colors emprats tornen a ser groc, roig, negre i blau. El element central és el quadrat, associant aquesta figura a l'obsessió d'aquests personatges. És una clara referència a dos dictadors europeus que provocaren la II Guerra Mundial: el dictador italià feixista Benito Mussolini, representat a la part inferior dreta i el dictador alemany nazi Adolf Hitler a la part superior dreta.</p>
<p>Intertextualitat</p>	<p>Benito Mussolini:</p>

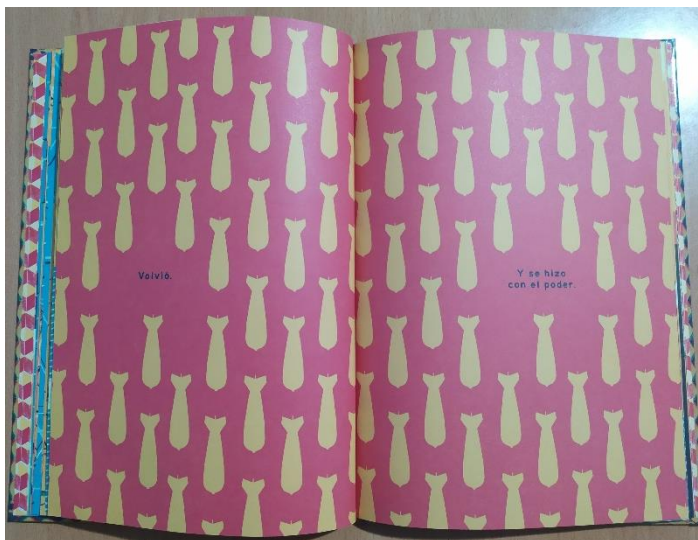

Un àguila posada sobre un fasces, símbol comú als uniformes feixistes italians Adolf Hitler:

Doberman, una de les raçes dels gossos que varen elegir les SS per a reprimir i maltractar presoners en els camps de concentració.

Imatge

Text

Volvió. Y se hizo con el poder
Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

A aquesta imatge veiem un bombardeig de míssils grocs sobre un fons roig. Representa la tornada de Frank amb violència i contundència.

	L'autor gasta els colors icònics de la bandera espanyola, el roig i el groc. Parla del terror de la guerra, de la indecent quantitat de massacres en nom d'una Espanya en la que únicament cabia el pensament quadriculat de Frank.
Intertextualitat	 <p>Guernica de Pablo Ruiz Picasso. Pintura que va ser realitzada amb motiu dels bombardejos efectuat per l'aviació alemanya sobre Guernica</p>

Imatge	
Text	Veu narrativa: sense text
Anàlisi	<p>Sobre un fons groc, apareix Frank damunt d'una taula i en calçotets. A la part dreta està un artista esculpint la imatge de Frank de manera exagerada i tergiversant la realitat, fent més gran a Frank del que és.</p> <p>Els colors emprats són el groc, el roig i el negre.</p> <p>Veiem com l'autor vol transmetre que Frank es pensava que era el més alt, el més fort i el més gran i el que podia arreglar el problema dels cercles, triangles i rectangles.</p>
Intertextualitat	

[Franco jugant a tennis, podem veure que el seu cos no és atlètic.](#)

Imatge

Text

Con él traje de vuelta a un rey que nadie esperaba.
Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

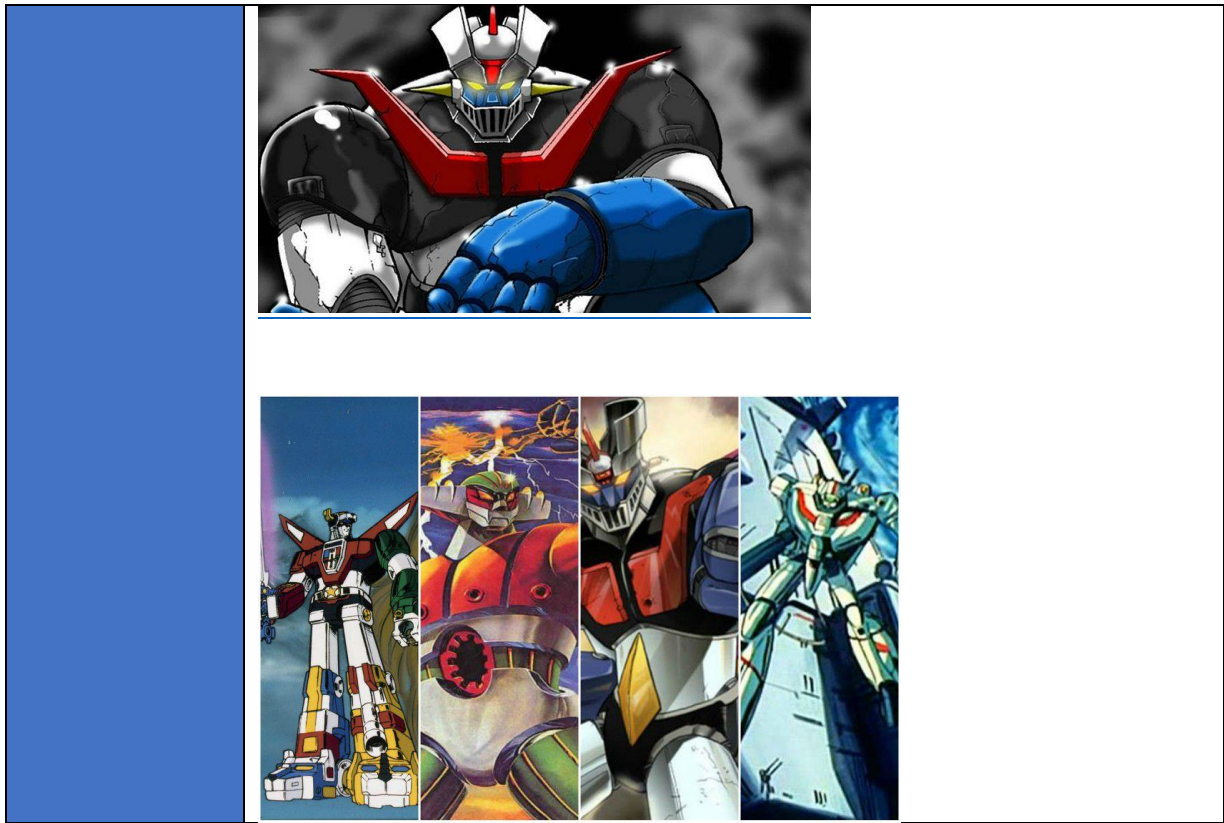
A aquesta imatge veiem a Frank al cap damunt de la corona d'un rei. Aquest rei és gegant, inclús més gran que els edificis. Als edificis trobem a la gent fent les seues tasques o aficions de manera tranquil·la i sense cap problema. Frank passeja pels carrers pujat a lloms del rei gegant i el seu ceptre en forma de quadrat. Aquest ceptre en forma de quadrat representa el pensament quadriculat del rei gegant. L'aparició del rei és interessant, un rei que pensa com Frank i que li ajuda a parèixer més gran i poderós.

Intertextualitat

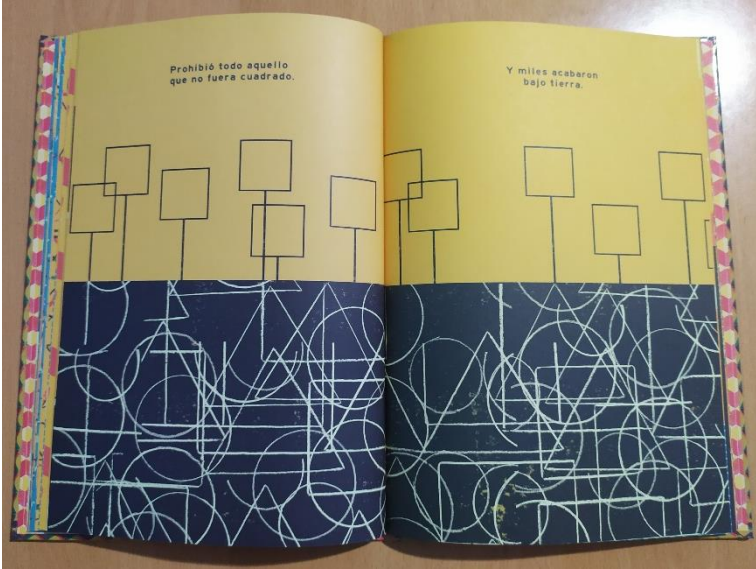
[Pot fer referència al manga japonès mazinger z o al gènere Mecha d'aquest tipus de manga i animes](#)

<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Persigüé a todo el que pensara diferente. Veü narrativa: extradiegètica omniscient</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Ací veiem com la policia dels quadrats apresona a les persones que pensen o diuen altres figures geomètriques diferents al quadrat. Està prohibit parlar</p>

	<p>d'altra cosa que no siga quadrat i es produeix una repressió contra aquestes persones que expressen pensaments diferents.</p> <p>Els uniformes dels policies són negres com el del Frank. Es representen diverses situacions, policies vigilant, mirant i buscant per totes bandes algú que pense diferent. També veiem gàbies amb el símbol del quadrat i persones empresonades. Podem veure una discussió amb un civil el titllen el seu pensament i a una dona caient pensant o parlant un cercle.</p>
<p>Intertextualitat</p>	 <p>Dos policies detenen un periodista a l'octubre del 2019</p>

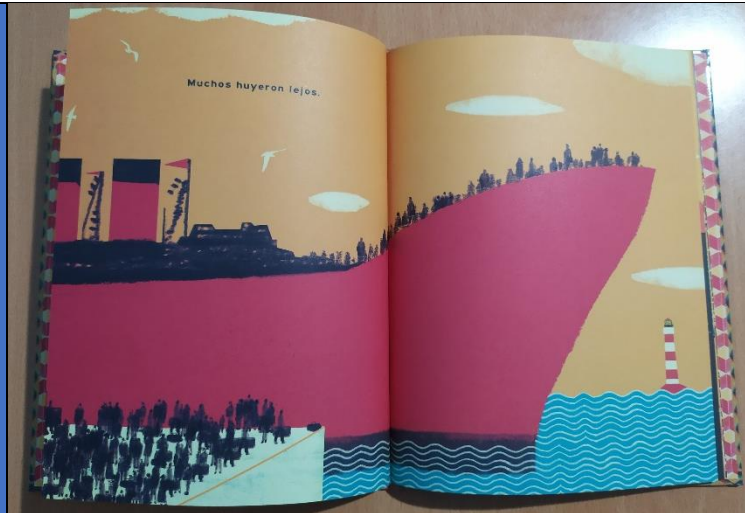
<p>Imatge</p>	
<p>Text</p>	<p>Prohibió todo aquello que no fuera cuadrado. Y miles acabaron bajo tierra. Veu narrativa: extradiegètica omniscent</p>
<p>Anàlisi</p>	<p>Els cercles, triangles rectangles acaben soterrats de manera que a la superfície només queden els quadrats i així Frank estarà content. Sols podien existir els quadrats al seu món quadriculat.</p> <p>El terra està representat amb el negre i les figures geomètriques amb clarió de color blanc. La superfície es representada amb les figures geomètriques del quadrat negres i un fons groc.</p> <p>La referència és clara als milers de morts de la guerra civil i de la postguerra. L'autor no exclou cap bàndol, doncs trobem quadrats enterrats que estan encara esperant a que els recorden i que contenen la seva història.</p>

Intertextualitat

[Fosa comú a Sevilla](#). Aquesta imatge mostra una de les moltes fosses comuns dels represaliats per el franquisme.

Imatge

Text

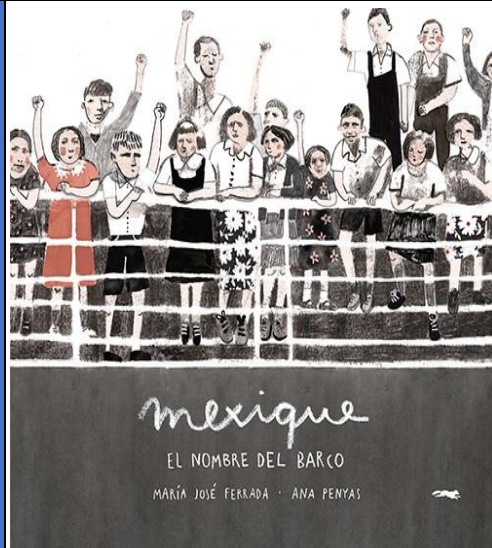
Muchos huyeron lejos.
Veu narrativa: extradiegètica omniscent

Anàlisi

Com Frank s'havia fet en el poder i no li agradaven les persones que pensaven en altres formes geomètriques als quadrats, aquestes persones hagueren d'emigrar en busca d'una vida millor. Veiem siluetes de persones amb maletes al moll, i un vaixell transatlàntic ple de persones que marxaran a altres terres per a viure. Fa al·lusió a la fugida a l'exili de republicans-es.

Intertextualitat

Portada del llibre il·lustrat Mexique, el nombre del barco

Aquest àlbum de LIJ parla del exili infantil en concret, dels fills i filles de republicans-es que hagueren de marxar a Burdeos en el vaixell Mexique.

Imatge

Text

Su dictadura duró 39 largos años.
Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

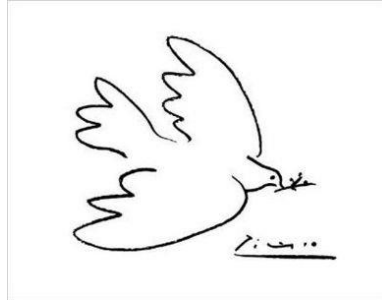
Il·lustració de la pàgina de l'esquerra: Veiem a Frank, com un xiquet amb un poder tan desmesurat que pot manar afusellar a una persona amb la seua policia del quadrat. També apareix una dona encadenada i altra carregant a esqueses una figura quadrada.

Il·lustració de la pàgina de la dreta: Veiem a Frank assegut en un tron molt gran amb un quadrat al capdamunt. Darrere de Frank es troben presoners picant pedra en una muntanya roja amb quadrats. Aquesta imatge fa al·lusió al monument del Valle de los Caídos, construït per presoners obligats a fer treballs forçosos durant el 1939 -1958. A la part inferior ens trobem un presoner mirant un ocell per la finestra, escrivint una carta amb un cercle roig, anel·lant la llibertat.

Intertextualitat

[Simulació d'afusellament o afusellament real de la guerra civil.](#) Aquesta imatge s'utilitzà per tal de que els xiquets no acudiren a veure'ls

[Colom de la Pau de Picasso](#), un símbol per la Pau que ha anat canviant des del congrés per la Pau de 1949

Imatge

Text

El mundo entero miró a otro lado.
Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

Trobem a Frank donant la mà al president dels Estats Units, tots dos amb nas roig de pallassos en mig d'una guerra freda entre el bloc soviètic i l'americà. Cadascú representant els dos models econòmics i polítics predominants al segle XX, el comunisme i el liberalisme capitalista. Als Estats Units els beneficiava una dictadura de dretes que no estiguera a favor del comunisme per tal de tindre aliats a Europa i lluitar a favor dels seus interessos. A més a més va aconseguir establir bases de la OTAN a Espanya per tal d'aprovisionar a Israel amb les seues naus, i també donar una posició estratègica a Estats Units en la lluita contra el comunisme.

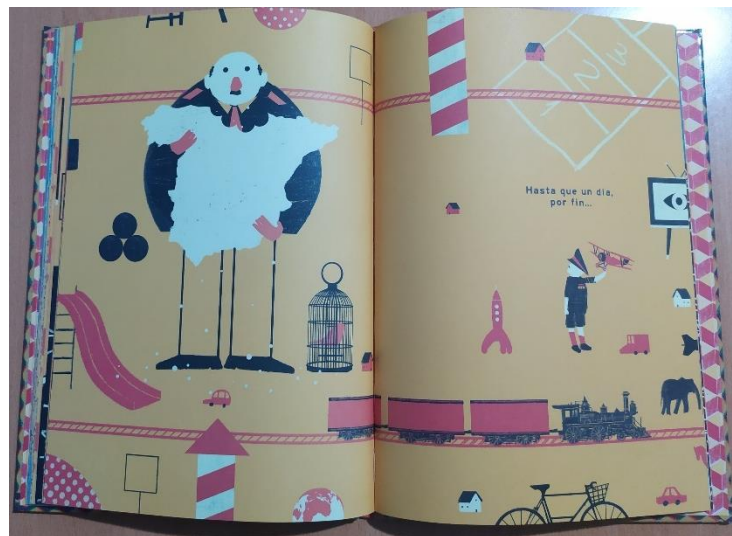

Intertextualitat

[Eisenhower i Franco donant-se mostres d'afecte i enteniment](#)

Imatge

Text

Hasta que un día, por fin...
Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

A la part de l'esquerra veiem a un home menjant-se l'estat espanyol, concretament el país basc. També podem veure elements dispersos, com si fora l'habitació de Frank, un xiquet que no para de jugar al que vol tot i que Espanya estiga sent menjada per una persona. L'habitació plena de joguines, un tobogan, un coet, Frank jugant amb l'avioneta de joguina, donen l'aparença d'un xiquet que ho toca tot i el deixa tirat.

Hi ha referències a el control dels mitjans de comunicació amb la televisió amb l'ull.

L'ocell tancat a la gàbia fa referència a l'escassetat de llibertats del règim.

Intertextualitat

[Noticiari del No-Do](#). El règim franquista es va fer servir d'ell per a donar la visió de la situació social i econòmica a l'estat espanyol.

[Protestes per la llei de seguretat ciutadana](#)

Imatge

Text

Frank se fue.
Veu narrativa: extradiegètica omniscent

Anàlisi

Ací veiem a Frank arrastrat per la personificació de la mort amb la dalla que ha segat la vida de Frank mentre pareix que dorm amb el moc penjant. El paisatge és de nit, entre la foscor del que pareix un bosc o una arbreda i núvols de boira.

Intertextualitat

[Diaris anunciant la mort de](#)

[Franco](#)

Imatge

Text

Pero todos aquellos que se hicieron ricos con los cuadrados, crearon una amnesia colectiva.

Y 40 años después se sigue escuchando una palabra enterrada,

Veu narrativa: extradiegètica omniscient

Anàlisi

A la primera il·lustració trobem un ull vigilant l'escena a la part superior i a la monarquia i a l'església al cap damunt d'una cadira com feia Frank, sostenint la ideologia del quadrat i llançant diners . Una ovella que va darrere d'un empresari amb una bandera amb el signe del dolar.

A la següent il·lustració, sobre un fons groc, trobem a un militar damunt un llibre amb un pany i alçant el pensament quadriculat per damunt de tot. També trobem la silueta d'un rei cuinant alguna idea en el cap d'una

persona. Apareix el instrument d'execució, el garrot vil, sustentat amb un quadrat. També apareix a la dreta la figura d'una persona a la qual han esborrat la cara per a que no sapiguem qui és. Al cap damunt de tot, està la silueta de Franco cap girada cap avall, donant un missatge de repulsa contra ell.

Aquestes dues imatges ens parlen de la transició i de la censura de tots els crims que es varen cometre durant el franquisme i de com és varen enriquir les elits i l'aristocràcia espanyola que recolzava la dictadura franquista. L'espoli i els crims durant el franquisme contra les persones que s'oposaven al règim han estat ocultats i resguardats per una part influent de la societat i per a que l'història siga contada d'una determinada manera, potser per a protegir certs patrimonis i el nom de algunes persones que a dia de hui encara tenen molt de poder i influència en la societat actual.

Intertextualitat

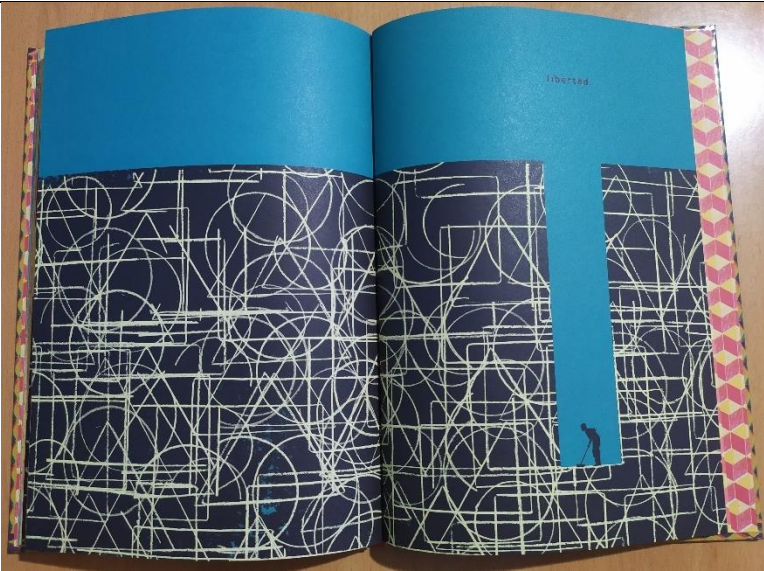

[Garrot Vil](#), instrument d'execució del règim Franquista.

[Concordat entre la Santa Sede i Espanya no derogat a dia de hui](#)

<p>Imatge</p>		
<p>Text</p>	<p>libertad. Veü narrativa: extradiegètica omniscient</p>	
<p>Anàlisi</p>	<p>A la il·lustració apareix la silueta d'una persona tractant de desenterrar tots els cercles, rectangles, triangles i quadrats que varen ser soterrats. Es una clara al·lusió a la llei de memòria històrica que permet que s'exhumen les restes de les persones assassinades, perseguides i represaliades durant el franquisme i la guerra civil per tal de posar nom a les víctimes i justícia a les famílies afectades.</p>	
<p>Intertextualitat</p>		<p><u>Fosa comú de Paterna.</u></p>